

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова Приймальної комісії

ректор Херсонського державного університету

Олександр СПІВАКОВСЬКИЙ

«24» березня 2025 р.



**ПРОГРАМА
ДОДАТКОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ**

для здобуття наукового ступеня доктор філософії
на основі *освітнього рівня магістр*
(денна, заочна форми навчання)

Галузь знань: С Соціальні науки, журналістика,
інформація

Спеціальність: С6 Географія та регіональні студії

СХВАЛЕНО на засіданні кафедри географії та екології (протокол від «11» квітня 2025 р. №09)

Завідувач кафедри



Олексій ДАВИДОВ

Укладач програми:



Д.С. Мальчикова

голова фахової атестаційної комісії,
професорка кафедри географії та
екології, докторка географічних наук,
професорка

ЗМІСТ

	с.
1. Загальні положення	4
2. Зміст програми	6
3. Перелік питань, що виносяться на фахове вступне випробування	17
4. Список рекомендованої літератури	19
5. Критерії оцінювання знань фахового вступного випробування	24

1. Загальні положення

Програма додаткового вступного випробування для здобувачів, які вступають на навчання здобуття третього освітнього рівня **доктора філософії** на основі ступеня магістр. Розроблена відповідно до вимог підготовки здобувачів освітнього рівня доктора філософії зі спеціальності С6 Географія та регіональні студії, визначених Законом України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту», Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261

«Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)».

Програма фахового іспиту включає основні питання базових розділів географічної науки, як загальна фізична географія, суспільна географія, соціально-економічна географія України, регіональна економічна і соціальна географія світу тощо, що базується на компетентнісному підході до фахової географічної освіти. Включено питання теоретичних основ взаємодії природи, населення, господарства країн світу та їх регіонів. Вступні випробування повинні продемонструвати глибоке розуміння історії формування територій та кордонів, природних та соціальних передумов їх розвитку, типології країн, їх розміщення на сучасній політичній карті світу.

Організація та проведення фахових вступних випробувань відбувається у порядку визначеному у Положенні про приймальну комісію Херсонського державного університету.

Мета вступного випробування – відбір претендентів на навчання за третім освітнім рівнем доктор філософії за спеціальністю С6 Географія та регіональні студії.

Форма вступного випробування: вступне випробування проводиться письмово за білетами.

Тривалість вступного випробування – на виконання відведено 3 години.

Результат вступного випробування оцінюється за шкалою від 100 до 200 балів.

Методичні рекомендації щодо оформлення письмової відповіді на фаховому вступному випробуванні:

1. Відповідь повинна бути ґрунтовною й одночасно конкретною.
2. Обміркуйте план відповіді і дотримуйтеся його під час розкриття змісту відповіді.
3. Теоретична частина відповіді повинна мати чіткі визначення законів, закономірностей, принципів, понять, термінів відповідно до змісту питання, що розкривається.
4. Кожне теоретичне положення повинно ілюструватися прикладами.
5. Практична частина відповіді передбачає наведення схем, малюнків, планів проведення дослідів та експериментів тощо.
6. Відповідь повинна ґрунтуватися на сучасних досягненнях географічної науки.

Перепусткою на вступне випробування є аркуш результатів вступних

випробувань, паспорт.

Під час проведення вступного випробування не допускається користування електронними приладами, підручниками, навчальними посібниками та іншими матеріалами, якщо це не передбачено рішенням Приймальної комісії. У разі використання вступником під час вступного випробування сторонніх джерел інформації (у тому числі підказки) він відсторонюється від участі у випробуваннях, про що складається акт. На екзаменаційній роботі такого вступника член фахової атестаційної комісії вказує причину відсторонення та час. При перевірці така робота дешифрується і за неї виставляється оцінка менше мінімальної кількості балів, визначеної Приймальною комісією та Правилами прийому, для допуску до участі в конкурсі або зарахування на навчання поза конкурсом, незважаючи на обсяг і зміст написаного.

Вступники, які не з'явилися на фахове вступне випробування без поважних причин у зазначений за розкладом час, до участі у подальших іспитах і конкурсі не допускаються.

2. Зміст програми

Об'єкт, предмет і методи фізичної географії. Система фізико-географічних наук. Географічні принципи, закони і закономірності. Закон географічної зональності. Географічна оболонка, її межі, склад і структура. Кругообіг речовини і енергії в географічній оболонці. Зональна структура географічної оболонки. Висотна географічна поясність.

Ландшафтна сфера. Антропогенні зміни географічної оболонки. Ноосфера, її структура. Поняття про природно-територіальний комплекс і геосистему. Компоненти ландшафту і ландшафтотвірні фактори. Типи ландшафтних територіальних структур. Морфологічна структура географічного ландшафту. Вертикальні і горизонтальні межі геосистем. Вплив геофізичних полів на формування та динаміку ландшафтів.

Міграція речовин в геосистемах. Ландшафтно-геохімічні бар'єри. Геохімічна класифікація ландшафтів. Класифікація ландшафтів. Теоретичні основи фізико-географічного районування. Система таксономічних одиниць фізико-географічного районування.

Об'єкт і предмет історичного ландшафтознавства та структура і місце історичної географії в системі географічних наук. Характеристика джерельної бази історичної географії (інформаційні системи різних сфер знань). Документований та не документований періоди в Україні. Методика історико-ландшафтного регіонального аналізу. Головні етапи взаємодії суспільства і природи в голоцені (на території України). Головні чинники і динаміка зменшення лісистості в ландшафтах України у 2-му тисячолітті. Антропогенні зміни ландшафтів України з останньої чверті XVIII-го століття до Першої світової війни. Техногенні зміни ландшафтів України в XX-му столітті.

Форма, розміри і маса Землі та їхнє географічне значення. Відхиляюча сила обертання Землі (сила Коріоліса) та її вплив на географічні процеси і

явища. Річний обертальний рух Землі, добове обертання Землі та їхні географічні наслідки. Літосфера як складова географічної оболонки. Платформи та геосинкліналі як структурні області земної кори. Геологічна структура, тектонічні рухи та їхній вплив на формування рельєфу. Генетичні типи антропогенних відкладів та основні закономірності їхнього географічного поширення.

Будова, походження та сучасний склад атмосфери. Загальні риси циркуляції повітряних мас. Поняття про радіаційний та тепловий баланс. Кліматична криза та її соціально-економічні і природні наслідки. Міжнародна співпраця у вирішенні екологічних проблем атмосфери.

Гідросфера, її походження та види її вод. Великий та малий кругообіг води. Планетарна циркуляція вод Світового океану. Океанічні течії та їхні генетичні типи. Забруднення Світового океану та його наслідки для довкілля. Міжнародне гідроекологічне співробітництво.

Розвиток екології в Україні. Екосистеми як основна функціональна одиниця біосфери. Екологічні проблеми сучасності.

Біосфера та основні закономірності її територіальної структури. Ландшафтна екологія, її зміст та завдання. Геофізика ландшафтів, її зміст і

методи досліджень. Геохімія ландшафтів, її зміст і методи досліджень. Предмет, зміст та методи прикладної фізичної географії. Меліоративна географія, її зміст і методи. Роль біогеографії в системі природничих наук.

Головні риси геологічної будови території України та їхній вплив на формування ландшафтів. Головні риси геоморфологічної будови території України та їхній вплив на формування ландшафтів. Закономірності в поширенні антропогенних відкладів на території України. Кліматичні умови та ресурси України. Кліматичне районування України. Внутрішні води та водні ресурси України. Головні риси ґрунтового покриву України. Головні риси рослинного покриву України. Зв'язок між поширенням ґрунтів і типами рослинності на території України. Негативні фізико-географічні процеси на території України та шляхи боротьби з ними. Вплив господарської діяльності на природні умови України. Геоекологічні проблеми меліорації на території України. Природно-заповідний фонд України. Зональність та азональність ландшафтів на території України. Обґрунтування схеми фізико-географічного районування території України.

По-зональна характеристика природних ресурсів України. Фізико-географічна характеристика зони мішаних лісів України. Фізико-географічна характеристика Чернігівського Полісся. Фізико-географічна характеристика зони широколистяних лісів. Фізико-географічна характеристика Волинського Опілля. Фізико-географічна характеристика лісостепової зони України. Фізико-географічна характеристика Дністровсько-Дніпровського лісостепового краю. Фізико-географічна характеристика Лівобережно-Дніпровського лісостепового краю. Фізико-географічна характеристика Середньо-Руського лісостепового краю. Фізико-географічна характеристика степової зони України. Фізико-географічна характеристика Українських Карпат. Фізико-географічна характеристика Кримських гір.

Ландшафт як об'єкт естетичного сприйняття. Фізіологічні та композиційні властивості ландшафту. Формування образу ландшафту. Ландшафтні смаки: формування та еволюція. Ландшафтно-естетичні преференції. Методи оцінювання естетичних якостей ландшафту. Вивчення естетико-ландшафтного потенціалу територій. Основні напрями практичного застосування результатів естетико-ландшафтознавчих досліджень.

Поняття про перцепцію ландшафту. Роль перцепції ландшафту в практичній діяльності сучасного суспільства. Методики дослідження механізму сприйняття довкілля людиною. Способи аналізу фізіономічних властивостей ландшафту.

Поняття про етнокультурні ландшафти. Теорії культурного ландшафтознавства та класифікації культурних ландшафтів. Критерії визначення етнокультурних ландшафтів в Україні. Поняття про етногеоекологічні дослідження та етноландшафтні реконструкції.

Поняття про агро- та урбоекологію як напрями сучасних ландшафтно-екологічних досліджень. Поняття про системно-синергічні основи аграрного та урбанізаційного природокористування. Уявлення про екосистеми та ландшафти міських територій та територій сільськогосподарського призначення як про ноосферні об'єкти. Використання теоретичних положень ландшафтознавства та ландшафтно-екології в методиках проведення

агроекологічних та урбоекологічних досліджень. Нормативна та законодавча база природокористування у містах і в межах агроландшафтів. Процедури контролю та управління якістю міського середовища. Схеми проведення агроекологічного моніторингу та районування територій. Перспективи сталого розвитку міських територій та агроландшафтів.

Сучасні теоретичні та практичні медико-екологічні проблеми. Методика медико-екологічних досліджень природних та змінених людською діяльністю ландшафтів. Медико-екологічний аналіз показників здоров'я населення. Виявлення природних передумов хвороб людини. Способи аналізу стану ландшафтів, зважаючи на його можливий вплив на здоров'я людини.

Поняття про географічні інформаційні системи (ГІС) та ГІС-технології. Просторовий аналіз як основа сучасної географії. Геоінформаційні структури та моделі даних Введення, збереження та редагування даних у ГІС. Елементарний просторовий аналіз та вимірювання у ГІС. Класифікація і перекласифікація просторових об'єктів у ГІС. Статистичні поверхні у ГІС. Просторові розподіли об'єктів у ГІС. Накладання шарів у ГІС Вивід результатів аналізу у ГІС. Прикладне застосування і модифікації ГІС у географії та геоекології. Сучасний світові та вітчизняні ГІС та їхній інструментарій.

Поняття про комп'ютерні мережі. Географічна інформаційна мережа. Поняття про сервіси Інтернету. Методичні засади створення веб-сайтів. Безпека та захист інформації в інформаційних мережах. Підходи до проведення пошуку фахової інформації в мережі Інтернет.

Поняття про наукову діяльність і її типи. Фундаментальні і прикладні наукові дослідження, вчений, науковий і науково-педагогічний працівник. Наукова установа, наукова робота і результат, науково-прикладний результат. Пізнання, наукове пізнання та наукове дослідження. Наукова ідея та гіпотеза. Закон, судження, умовивід. Теорія. Наукова концепція, принцип, поняття (термін), науковий факт. Методологія наукового пізнання і метод дослідження. Основні результати наукових досліджень. Суб'єкти наукової діяльності. Підготовка та атестація наукових і науково-педагогічних кадрів. Повноваження суб'єктів державного регулювання та управління у сфері наукової діяльності.

Поняття про міжнародне екологічне співробітництво (МЕС). Суть глобальних проблем, що зумовили необхідність МЕС. Принципи формування глобальної екологічної політики України при МЕС. Міжнародні екологічні організації, фонди, програми та проекти, представлені в Україні, та сфери їхньої діяльності. Основні міжнародні нормативно-правові та регламентуючі документи екологічного та геоекологічного спрямування (угоди, конвенції тощо). Сучасні міжнародні підходи до категорювання якості довкілля з урахуванням стійких сполук-забрудників ландшафту. Загальні форми міжнародного екологічного та геоекологічного моніторингу та управління довкіллям з метою його захисту.

Поняття про міжнародний досвід планування ландшафту. Історія розвитку ландшафтної архітектури та проектування. Переваги ландшафтного підходу до планування довкілля та основні здобутки закордонних науковців у цій сфері. Основні підходи та методи планування ландшафту та ландшафтного дизайну. Методики проведення ландшафтних досліджень для потреб

ландшафтної архітектури, дизайну та планування.

Ландшафтне та біотичне різноманіття як предмет МЕС. Поняття, цінності та методологія вивчення ландшафтного та біотичного різноманіття. Зміст, мета та завдання основних конвенцій та угод міжнародного, європейського та регіональних рівнів про ландшафтне та біорізноманіття. Репрезентативність і унікальність територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Правові засади впровадження Конвенції про біорізноманіття. Принципи функціонування екологічної мережі міжнародного (у т.ч. всеєвропейського), національного та регіонального рівнів. Міжнародні екомережі та їхній менеджмент. Ландшафтно-екологічні засади створення екомереж. Симплексні та комплексні показники біоландшафтно-територіальної структури. Зміст і особливості створення менеджмент-планів природоохоронних територій. Основні міжнародні документи та організації у сфері менеджменту екомереж. Міжнародний досвід розбудови екомереж.

Географічні та економіко-географічні ідеї в античний період та середньовіччі у Європі та в Україні (вкл. XVI ст.), у XVII-XVIII ст. (політична арифметика і камеральна статистика і відомі російські та українські країнознавці), у XIX ст. (К.Рітгер, Й.Тюнен, К.І.Арсеньєв, К.Ф.Герман, М.П.Огарьов, Д.П.Журавський, Ф.Рітгофен, Л.І.Мечніков, Ф.Ратцель, А.Геттнер). Російсько-українська економічна географія на початку XX ст. (В.Е.Ден, О.Ф.Фортунатов, О.І.Скворцов, П.Крюков, П.П.Семенов-Тяньшанський, Д.Н.Анучин, В.П.Семенов-Тяньшанський, П.П.Чубинський). Утворення українського географічного товариства. Вивчення України німецькими, польськими та іншими дослідниками.

Формування української школи соціально-економічної географії (С.Л.Рудницький, А.П.Заболоцький-Десятовський, Л.Д.Синицький, В.М.Кубійович, К.Г.Воблий, В.О.Геринович, О.Т.Діброва, П.Т.Ващенко, М.М.Паламарчук та ін.). Розвиток соціально-економічних досліджень за радянський та сучасний періоди: галузевих (аналітичних), міжгалузевих і комплексних (синтетичних). Творчі колективи і сучасні наукові суспільно-географічні центри. Основні тенденції в сучасній суспільній географії. Оцінка основних джерел соціо-економіко-географічної інформації.

Значення теорії для розвитку суспільної географії. Суть, особливості та фактори розвитку теоретичного знання. Методологічна база сучасної суспільної географії. Рівні методологічного знання. Науково-пізнавальне значення міждисциплінарних методів наукового дослідження: системного підходу, структурного аналізу і синтезу, моделювання, формалізації, ідеалізації та логічних методів, роль математичних методів і комп'ютеризації досліджень.

Система традиційних суспільно-географічних методів дослідження: соціально-економічного (суспільного) районування, балансового, аналізу аналогових ареалів і польового (експедиційного), історичного, нормативного,

ЕВЦ, комплексування різних видів людської діяльності. Соціо-економіко-географічний експеримент. Методологічні принципи вітчизняної суспільної географії. Роль суспільної географії у формуванні банків географічної інформації, геоінформаційних систем.

Об'єкт вивчення суспільної географії на планетарному, регіональному і локальному рівнях. Суспільно-географічний комплекс як інваріантний об'єкт

дослідження на регіональному і локальному рівнях, його компонентна структура (склад), роль у його функціонуванні горизонтальних і вертикальних зв'язків. Різноманітність конкретних об'єктів вивчення суспільної географії та її складових частин.

Предмет вивчення суспільної географії, розвиток поглядів на предметну сутність цієї науки, сучасне її трактування. Основні суспільно-географічні закони як вияв предметної сутності суспільної географії. Місце суспільної географії в системі наук, її структура. Зв'язок суспільної географії з іншими науками, її відношення до регіональної економіки, теоретичної географії та мета географії.

Економічна географія - головна функціональна ланка суспільної географії, предмет вивчення і завдання. Виробничо-територіальні комплекси (ВТК), їх основні види і типи. Поняття про територіально-виробничий комплекс (ТВК). Системний підхід і структурний аналіз при дослідженні ВТК. Аспекти аналізу функціональної структури ВТК чи ТВК: компонентний (галузевий, міжгалузевий), економічний, територіальний і управлінський. Поняття про комбіновані структури виробництва. Напрямки дослідження галузевої структури виробництва, методика обрахунків коефіцієнтів структури, спеціалізації і комплексності. Система показників економічної ефективності виробництва. Суть територіальної структури виробництва її елементи та типи. Ієрархія рівнів управлінської структури виробництва. Методи вивчення територіальної організації і комплексно-пропорційного розвитку виробництва.

Промисловість: значення, структура, аспекти дослідження, фактори формування, розвитку та розміщення галузей, їх роль в географічному поділі та інтеграції праці. Промислові групування і комплекси. Типізація і класифікація промислових комплексів. Галузеві та міжгалузеві промислові утворення. Територіальна організація і комплексний розвиток промисловості.

Проблема територіальної організації і комплексно-пропорційного розвитку паливно-енергетичного, металургійного, машинобудівного, будівельного і лісопромислового комплексів.

Агропромислові комплекси: суть, структура, фактори розвитку і територіальної організації, типізація, методи і прийоми дослідження.

Транспортні комплекси (системи): суть, структура, фактори розвитку і територіальної організації. Елементи територіальної структури транспортної системи. Показники транспортної освоєності (забезпеченості) території. Рівні економічного розвитку території (країни району, області, низового адміністративного району), суть, показники і методика визначення. Територіальна спільність виробництва та її основні види.

Соціальна географія як ланка суспільної географії: об'єкт, предмет вивчення, завдання. Демографічна ситуація і особливості розселення населення - територіальний "каркас" соціальної географії. Фактори формування і розвитку систем розселення. Мережі (сітки) поселень і системи розселення, їх типи та ієрархія.

Основні особливості і тенденції розселення населення. Геоурбаністика та георуралістика. Урбанізованість та агломеративність у розселенні. Демогеографічні та соціальні проблеми сільської місцевості. Географія

трудових ресурсів та зайнятості населення. Поняття про умови життєдіяльності населення і якість життя. Географія сфери обслуговування і споживання. Рівень соціального розвитку території: суть та основні показники. Процеси заселення і освоєння території.

Економічна і політична географія, географія світу, комерційна і рекреаційна географія, комерційна, рекреаційна та географія культури як нові напрямки розвитку суспільної географії, її суть та завдання.

Категорії "територія" і "територіальна спільність". Взаємозв'язок понять території, акваторії та геоторії, геомісця, геопростору і соціо-економіко-географічного (суспільно-географічного) простору. Територія як операційна основа діяльності суспільства. Топологічні властивості та відношення території. Поняття територіальної спільності, її види (господарська, соціальна, соціально-економічна, суспільна, етнічна та ін.) та територіальна ієрархія. Людська цивілізація - унікальна та гранична географічна спільність. Низові елементи (симплекси) територіальної спільності: поселення, підприємство чи установа, соціум.

Потенціал території, види потенціалів; природно-ресурсний, соціально-демографічний, трудовресурсний, господарський. Основи комплексної оцінки господарського потенціалу території.

Соціо-економіко-географічні (суспільно-географічні) відношення і процеси. Суть суспільно-географічних відношень, віддалі і площі як міри цих відношень, основні їх класи. Система суспільно-географічних зв'язків як вираз відношень, їх види і типи. Поняття про суспільно-географічний процес та його основні ознаки та склад (цикли, підцикли, стадії та ланки).

Систематизація цих процесів: за рівнем (повнотою) відображення суспільно-географічної якості, їх змістом, територіальними масштабами, рівнем пізнання функціональної структури об'єктів, участю в географічному поділі та інтеграції праці. Поняття про основні еколого-географічні процеси.

Суспільно-географічне положення як загальна категорія науки: суть, види та методи оцінки. Ознаки типізації СГП: за масштабністю охопленої території, за місцеположенням об'єкта людської діяльності, за спеціалізацією цих об'єктів. Суть позиційного принципу функціонування об'єктів. "Кадастр" вигідності СГП для об'єктів і територій.

Географічний поділ та інтеграція праці як основні категорії суспільної географії; суть і науково-пізнавальне значення; інші поняття, що описують цю категорію.

Умови і фактори розвитку географічного поділу праці. Формула економічної вигоди від його розвитку. Види і масштаби розвитку географічного поділу праці. Територіальна спеціалізація і об-мін як основні форми розвитку цього процесу, показники і методика визначення.

Взаємодія географічного поділу праці з процесами комплексоутворення, територіальна концентрація продуктивних сил. Комплексність продуктивних сил, її сутність та види; технологічна і соціально-економічна комплексність. Концепція "опорного каркасу", що характеризує конкретний процес інтеграції праці та формування відповідного типу територіальної структури господарства; каркасний ефект і "каркасне мислення". Категорія інтеграції праці, її діалектичний зв'язок з категорією поділу праці. Форми інтеграції:

координація взаємного розвитку, кооперування, економічна і організаційна єдність інтеграційних об'єктів. Типи інтеграції: компонентна, міжкомпонентна і територіальна. Геопросторові форми соціально-економічної інтеграції. Народне господарство як інтегрована міжгалузева і територіальна система. Типи господарських територіальних структур. Інтеграційні процеси в глобальному масштабі.

Розміщення продуктивних сил як важлива суспільно-географічна категорія, її суть та науково-пізнавальне значення.

Розміщення продуктивних сил як суспільно-географічне відношення класів "територія - об'єкт", "територія - територія", "об'єкт - об'єкт" та відношення між компонентами суспільно-географічного комплексу, їх часткові випадки. Розміщення продуктивних сил як суспільно-географічний процес, його суть, міра розвитку та форми прояву. Обґрунтування та аргументація процесу локалізації об'єктів.

Концепція факторів розміщення продуктивних сил, їх структура і загальна оцінка. Головні принципи, основний критерій та показники соціально-економічної ефективності процесу розміщення продуктивних сил. Часткові процеси і стадії розміщення продуктивних сил.

Взаємозв'язок процесу розміщення продуктивних сил з їх територіальною організацією суспільства. Поняття про сучасні критерії раціональної територіальної організації суспільства. Концепція регіональної політики в Україні.

Теоретико-методологічні проблеми суспільно-географічного районування: його суть, значення і оцінка понятійно-термінологічного апарату, фактори і принципи процесу районоутворення. Функціональна структура суспільно-географічного району, її часткові випадки. Поняття про компонента та елементи функціональної структури району. Стадії (рівні) розвитку суспільно-географічного району. Поняття про спеціалізацію і комплексний розвиток суспільно-географічного району. Таксономічна сітка суспільно-географічних районів (види і тили). Практичне значення суспільно-географічного районування як географічної форми управління людською діяльністю.

Оцінка напрямків розвитку суспільної географії. Нові на-прямки розвитку вітчизняної суспільної географії: проблемно-теоретичного, конструктивного (прикладного), соціально-географічного, ресурсного, рекреаційного, найновіших. Основні напрямки розвитку зарубіжної суспільної географії: хорологічний, соціально-політичний, гуманістичний, математико-авангардистський, регіонально-науковий та радикальний.

Перспективи (прогноз) розвитку і завдання суспільної географії. Елементи прогнозу об'єкту і предмету вивчення, методів і методики досліджень, структури географічної науки і системи науково-дослідних закладів, географічної служби в Україні, вищої і шкільної освіти, пропаганди географічних знань. Поняття про географічну (суспільно-географічну) експертизу.

Завдання суспільної географії в умовах незалежності України. Роль суспільно-географічного мислення в прогнозуванні, плануванні і управлінні народним господарством, соціально-економічних районів, суспільно-

географічних комплексів. Соціальне замовлення на соціо-економіко-географічні дослідження на перспективу. Проблеми і завдання викладання економічної та соціальної географії у вищих навчальних закладах і школах. Пропаганда соціо-економіко-географічних знань.

Поняття про інженерне, територіальне і соціальне проектування, його процес, зв'язок з конструктивно-географічними проблемами. Еволюція відношень природничої і суспільної географії, технічних наук і проектування. Територіальне регіональне проектування як вид географічної практики, її зв'язок з геоекологією та іншими науками.

Конструктивно географічні та геоекологічні основи проектування. Регіональне проектування, співвідношення його стадій і відповідних їм об'єктів геоекологічної інформації. Суть геоекологічного підходу в обґрунтуванні схем і проектів. Основні властивості сучасних геоекосистем. Природні й природно-антропогенні геоекосистеми. Соціально-економічні функції геоекосистем. Інтегральні природно-технічні геоекосистеми як об'єкт регіонального проектування.

Проектування ГТС. Роль і місце конструктивної географії у проектуванні ГТС очима географа та проектувальника. Особливості геоекологічного обґрунтування проектів ГТС, географічні та геоекологічні принципи проектування ГТС. ОВНС: зміст, завдання, аналіз, оцінка, прогноз, висновки. Експертиза проектів природокористування. Проектування меліоративних ГТС. Проектування рекреаційних ГТС. Проектування промислових та транспортних ГТС.

Загальні конструктивно-географічні та геоекологічні принципи проектування геотехсистем; проектування просторово-часових геотехсистем, повсюдність природоохоронних заходів, принцип територіальної диференційованості. Принципи конструктивно-географічного та геоекологічного аналізу в регіональному проектуванні. Геосистемно-функціональний принцип. Історико-геосистемний принцип., Структурно-геосистемний принцип. Функціональна класифікація геотехсистем. Геоеколого-організаційний принцип.

Конструктивно-географічні методи геоекологічного обґрунтування проектів природокористування. Оцінювальні методи конструктивної географії. Об'єкт, суб'єкт, критерії та види оцінок. Технічна та економічна оцінка природних умов і ресурсів.

Інженерно-геоекологічний аналіз. Зміст і методика інженерно-геоекологічного аналізу. Інженерно-геоекологічні характеристики і оцінки геотехсистем. Інженерні властивості фізико-географічних та соціально-економічних процесів, урахування їх прояву, інтенсивності й поширення в обґрунтуванні проектів природокористування. Інженерно-геоекологічне районування території.

Конструктивно-географічне та геоекологічне прогнозування в обґрунтуванні схем і проектів природокористування. Об'єкт і цілі прогнозування. Принципи геоекологічного прогнозування. Терміни і методи прогнозування. Глобальне, регіональне і локальне геоекологічне прогнозування. Прогнозування і експертиза проектів природокористування.

Нормування антропогенного навантаження на географічне середовище.

Сучасний стан розробки норм природокористування і навантажень на географічне середовище. Стандарти якості навколишнього середовища. Будівельні норми та правила. Санітарно-гігієнічні норми. Нормативи забруднення атмосфери, води, ґрунтів, сільськогосподарської продукції. Норми впливу окремих галузей господарства (лісового, сільського, міського, транспортного, промислового, рекреаційного) на довкілля. Нормування в територіальному плануванні та проектуванні. Принципи та методи визначення норм навантажень на географічне середовище.

Моніторинг в регіональному проектуванні природокористування. Види моніторингу природного середовища. Регіональний геоекологічний моніторинг, його зміст і принцип організації. Моніторинг природно-технічних геосистем. Геоекологічний моніторинг в обґрунтуванні регіональних схем і проектів.

Експертиза проектів природокористування. Зміст, мета і завдання експертизи проектів природокористування. Об'єкти, що підлягають обов'язковій експертизі. Науково-методичні основи екологічної експертизи проектів природокористування. Оцінка географічної та екологічної інформації на передпроектних стадіях, у проектах природокористування. Аналіз та оцінка прогнозованого впливу на географічне середовище і його змін. Правові основи екологічної експертизи проектів.

Місце районного планування в системі етапів територіального планування і проектування. Схема і проект районного планування, послідовність їх обґрунтування і реалізації. Структура проектів районних планувань. Географічні та природоохоронні вимоги до схем і проектів районних планувань.

Комплексний територіальний аналіз для проектно-планувальних цілей. Аналіз територіальних ресурсів. Комплексна оцінка території в районному плануванні. Планувальна структура території та її обґрунтування. Функціональне зонування як результат комплексного аналізу і оцінки території та основа для формулювання проектних рішень.

Аналіз і оцінка впливу природних умов на архітектурно-планувальну структуру міста. Охорона природного середовища в генеральних планах міст. Експертиза схем і проектів містобудівництва, промислового, транспортного та рекреаційного природокористування тощо.

Охорона природного середовища в проектно-планувальних розробках. Аналіз стану природного середовища. Визначення системи інженерних, технологічних і організаційних природоохоронних заходів. Обґрунтування природоохоронних заходів проектно-планувальними заходами на основі географічного та екологічного підходу. Територіальні комплексні схеми охорони природи (ТерКСОП). Зміст, мета, завдання та етапність проектування. Аналіз існуючих розробок ТерКСОП. Експертиза схем і проектів районного планування.

Географічне та екологічне обґрунтування проектів організації природних парків. Основні функції природних парків. Етапи проектування природних парків (вибір і дослідження території, аналіз і оцінка природних умов і ресурсів території, розробка екотуристських стежок тощо). Естетична оцінка ландшафтів, нормування рекреаційних навантажень на них. Комплексна

оцінка території природного парку. Функціональне зонування і планувальна структура парку, його архітектурно-ландшафтна організація. Експертиза проектів природних парків.

Географія в системі міждисциплінарних наук у вирішенні проблем охорони природи і раціонального використання природних ресурсів.

Фізико-географічні та економіко-географічні методи дослідження проблем взаємовідносин суспільства і природи. Історія географічних досліджень природоохоронних проблем. Специфіка вирішення природоохоронних проблем і раціонального використання природних ресурсів у різних природних зонах. Антропогенні ландшафти як результат взаємодії суспільства і природи. Динамічна рівновага, відносна стійкість у розвитку природних процесів.

Оцінка масштабів впливу діяльності людства на навколишнє природне середовище. Розробка науково-обґрунтованих рекомендацій з раціонального використання природних ресурсів та охорони природи. Класифікація природних ресурсів. Природно-ресурсний потенціал території. Охорона природи, природоохоронна освіта і виховання.

Використання і охорона атмосферного повітря. Основні джерела забруднення атмосфери. Радіоактивне забруднення атмосфери. Закон про охорону атмосферного повітря. Клімат як ресурс і його використання. Енергія вітру.

Використання і охорона ресурсів надр. Визначення поняття і класифікації ресурсів надр. Раціональне освоєння і комплексне використання ресурсів надр. Охорона родовищ корисних копалин. Охорона природних комплексів при розробці мінеральних ресурсів. Рекультивація техногенних територій. Законодавство про надра.

Використання і охорона земельних ресурсів. Ґрунти як природний ресурс. Агроландшафти. Органічне землеробство. Природа і прискорена ерозія ґрунтів та боротьба з нею. Захист ґрунтів від хімічного забруднення, засолення, заболочення, підтоплення та ін. Рекультивація земель. Земельне законодавство.

Вода як природний ресурс. Використання і охорона водних ресурсів. Проблема прісної води. Забруднення водойм, їх антропогенне евтрофування. Використання і охорона підземних вод. Основи водного законодавства.

Біоресурси, їх використання і охорона. Біоресурси суші, їх склад і диференціація за природними зонами. Біоресурси Світового океану. Проблеми біологічної продуктивності Землі.

Використання і охорона рослинності. Ліс як природний ресурс планети, компонент біосфери і його значення. Відновлення і підвищення продуктивності лісів, комплексне їх використання. Захист лісів від шкідників і хвороб, пожеж, хімічних забруднень. Охорона лісових насаджень населених пунктів і приміських зон. Раціональне використання лісових ресурсів. Законодавство про ліс.

Тваринний світ, його використання та охорона. Роль тварин у кругообігу речовин у природі та в житті людини. Особливості використання та охорони рибних ресурсів і морського звіра. Вплив людини на тваринний світ. Охорона тваринного світу. Закони про охорону тварин.

Організація охорони природи. Заповідні території (заповідники,

заказники, національні парки, ботанічні сади, дендропарки, зоопарки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, пам'ятки природи, заповідні урочища, заповідно-мисливські господарства). Біосферні заповідники. Основні напрямки природокористування в межах заповідних територій, рекреаційне природокористування та екотуризм. Проблеми заповідної справи. Закони про охорону природи.

3. Перелік питань, що виносяться на додаткове вступне випробування

1. Географія як наука, розвиток географічних досліджень.
2. Об'єкт та предмет вивчення географії. Місце географічних дисциплін у системі наук.
3. Джерела географічних знань.
4. Методи географічних досліджень.
5. Розвиток уявлень про форму, розміри та рухи Землі.
6. Найвизначніші географічні відкриття, видатні мандрівники.
7. Географічні дослідження світу та України в різні історичні епохи.
8. Вітчизняні вчені-географи.
9. Сучасні географічні дослідження та їх значення.
10. Географічна оболонка. Загальні закономірності природи Землі
11. . Поняття «географічна оболонка».
12. Загальні закономірності географічної оболонки: цілісність, кругообіг речовин та енергії, ритмічність, комплексність.
13. Зональні та азональні природні комплекси.
14. Зміна природних комплексів під впливом господарської діяльності людини.
15. Відтворення населення.
16. Демографічні процеси і демографічна політика.
17. Механічний рух (міграції) населення.
18. Поняття «еміграція», «імміграція», «міграція», «сальдо міграції».
19. Внутрішні і зовнішні міграції.
20. Міграційні процеси і міграційна політика держав.
21. Статеві-віковий склад населення, його наслідки.
22. Система розселення населення України та світу.
23. Міське і сільське населення.
24. Типи населених пунктів.
25. Урбанізація. Субурбанізація.
26. Міські агломерації. Типи міст за розмірами та за функціями.
27. Типи сільських поселень, особливості їх розміщення.

4. Список рекомендованої літератури

1. Багров М. В., Боков В. О., Черваньов І. Г. Землезнавство. – К.: Либідь, 2000. – 464 с.
2. Барановський М.О. Наукові засади суспільно-географічного вивчення сільських депресивних територій України. – Ніжин, 2009. – 396 с.
3. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України: Навч. посібник. – К.: Альтерпрес, 2009. – 400 с.
4. Волошин І. І. Загальне землезнавство: навчальний посібник. – Ніжин: Видавництво НДПУ ім. М. Гоголя. – 2002. – 294 с.
5. Географія світового господарства з основами економіки: Навч. посібник / За ред. Я.Б. Олійника, І.Г. Смирнова. – К.: Знання, 2014. – 637 с.
6. Геоінформаційне картографування в Україні: концептуальні основи і напрями розвитку: проект "Наукова книга" / Л. Г. Руденко та ін.; ред. Л. Г. Руденко; НАН України. Ін-т географії. - К. : Наук. думка, 2011. - 104 с.
7. Голиков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної і соціальної географії. – К.: Либідь, 1996. – 320 с.
8. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір. Моногр. у 2-х томах. – К.: ВПЦ „Київ. ун-т”, 2005. – Т.1. – 431 с., Т.2. – 503 с.
9. Гудзеляк І.І. Географія населення: Навч. посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 232 с.
10. Гукалова І. В., Мальчикова Д. С. Вступ до фаху: географія і суспільство. Навч. посіб. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 268 с.
11. Гукалова І.В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація: Монографія. – К., 2009. – 346 с.
12. ДеМерс, Майкл Н. Географические Информационные Системы. Основы.: Пер. с англ. - М.: Дата+, 1999. – 508 с.
13. Денисенко О.О. Процеси метрополізації: світогосподарський аспект: Монографія. – К, 2012. – 193 с.
14. Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України. – Вінниця: ПП «Тезис», 1998. – 292 с.
15. Джаман В.О. Регіональні системи розселення : демогеографічні аспекти: Монографія. – Чернівці: Рута, 2003. – 392 с.
16. Дністрянський М.С. Етногеографія України: Навч. посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 232 с.
17. Дністрянський М.С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики: Монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 490 с.
18. Домаранський А.О. Ландшафтне різноманіття: сутність, значення, метризація, збереження. – Кіровоград, 2006. – 146 с.
19. Дорошенко В.І. Географія внутрішньої торгівлі: Навч. посібник. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2005. – 102 с.
20. Дорошенко В.І., Діденко К.Д. Географія транспорту: Навч. посібник. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2010. – 183 с.
21. Доценко А.І. Територіальна організація розселення (теорія та практика). – К.: Фенікс, 2010. – 536 с.

22. Дронова О.Л. Геоурбаністика: Навч. посібник. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. – 419 с.
23. Економічна і соціальна географія світу: Навч. посібник / За ред. С.П. Кузика. – Львів: Світ, 2002. – 672 с.
24. Запотоцький С.П. Регіональна конкурентоспроможність: Суспільно-географічні засади формування: Монографія. – К.: Бізнес Медіа Консалтинг, 2012. – 424 с.
25. Заставецька Л.Б. Системи розселення і геопросторові проблеми вдосконалення адміністративно-територіального устрою України: Монографія. – Т. : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – 331 с.
26. Изменения городского пространства в Украине / Под ред. Л.Г. Руденко. – К.: Реферат, 2013. – 160 с.
27. Інноваційно-інвестиційна і технологічна безпека трансформації регіональних економічних систем. / За ред. М.А. Хвесика. – К.: Наукова думка, 2013. – 487с.
28. Куйбіда В.С., Білоконь Ю.М. Територіальне планування в Україні: європейські засади та національний досвід. – К.: Логос, 2009. – 108 с.
29. Ландшафтне планування в Україні / Л.Г. Руденко, Є.О. Маруняк, О.Г. Голубцов та ін.; за ред. Л.Г. Руденка. – К.: Реферат, 2014. – 144 с.
30. Лісовський С.А. Суспільство і природа: баланс інтересів на теренах України» / Інститут географії НАН України. – К., 2009. – 300 с.
31. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти): Навч. посібник. – К.: Альтерпрес, 2006. – 436 с.
32. Мальчикова Д.С. Теоретико-методологічні і методичні засади геопланування сільської місцевості на регіональному рівні: Монографія. – Херсон: Грінь Д.С., 2014. – 362 с.
33. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України: Підручник – 3-те вид. – К.: Знання, 2006. – 511 с.
34. Маруняк Є.О. Глобалізація та її вплив на розвиток регіонів України. – К.: Реферат, 2007. – 224 с.
35. Мезенцев К.В. Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку: Монографія. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2005. – 253 с.
36. Мезенцев К.В., Мезенцева Н.І., Мостова І.О., Сайчук В.С. Географія праці: сучасні концепти та ринки праці регіонів: Навч. посібник. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. – 190 с.
37. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільнопросторова нерівність та поляризація: Монографія. – К.: Прінт сервіс, 2014. – 132 с.
38. Мезенцева Н.І., Кривець О.О. Гендер і географія в Україні: Монографія. – К.: Ніка-Центр, 2013. – 194 с.
39. Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. Науково-дослідницький практикум з суспільної географії: Навч.-метод. видання. – К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. – 47 с.
40. Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. Суспільно-географічне районування України: Навч.-метод. посібник. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2000. – 228 с.

41. Міхелі С.В. Основи ландшафтознавства. – Київ-Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002.
42. Національний Атлас України / гол. ред. Л. Г. Руденко. - К. : ДНВП "Картографія", 2007. - 440 с.
43. Немець К.А., Немець Л.М. Просторовий аналіз у суспільній географії: нові підходи, методи, моделі: Монографія. – Харків: ХНУ, 2013. – 225 с.
44. Олійник Я.Б., Запотоцький С.П., Кононенко О.Ю., Мельничук А.Л., Пасько В.Ф. Регіональна економіка: Навчальний посібник / За ред. Я.Б. Олійника. – К.: КНТ, 2007. – 444 с.
45. Олійник Я.Б., Пересекін В.М., Запотоцький С.П. Управління використанням природних ресурсів: Навч.-метод. посібник. – К.: ВГЛ «Обрії», 2008. – 284 с.
46. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до соціальної географії: Навч. посібник. – К.: Знання, 2000. – 204 с.
47. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Економічна та соціальна географія: сучасний стан і перспективи розвитку. – К.: ВГЛ «Обрії», 2009. – 63 с.
48. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Теоретичні основи розміщення продуктивних сил і регіональної економіки: Підручник. – К.: ВГЛ «Обрії», 2011. – 182 с.
49. Олійник Я.Б., Шевчук С.М. Методологічні основи розвитку суспільної географії в Україні у XX столітті: Навч. посібник. – К.: ВГЛ «Обрії», 2011. – 168 с.
50. Пащенко В.М. Методологія і методи наукових досліджень: навчальний посібник. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2009. – 212 с.
51. Петлін В.М. Концепції сучасного ландшафтознавства. – Львів: Видавн. центр ЛНУ, 2006. – 351 с.
52. Пилипенко І. О. Суспільно-географічна периферія: концепція, параметризація і делімітація: Монографія. – Херсон, 2015. – 264 с.
53. Пилипенко І. О., Мальчикова Д. С. Методи та методики суспільно-географічних досліджень: Навч. посібник. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2009. – 156 с.
54. Підгрушний Г.П. Промисловість і регіональний розвиток України: Монографія. – К.: Інститут географії НАН України, 2009. – 300 с.
55. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії. – К.: Вища школа, 1996. – 231 с.
56. Пістун М.Д., Гуцал В.О., Провотар Н.І. Географія агропромислових комплексів: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1997. – 198 с.
57. Пістун М.Д., Мезенцев К.В., Тьорло В.О. Регіональна політика України: суспільно-географічний аспект: Монографія. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2004. – 130 с.
58. Пістун М.Д., Мельничук А.Л. Сучасні проблеми регіонального розвитку: Навч. посібник. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2010. – 286 с.
59. Регіональна економіка: Теорія. Методи. Практика: Підручник. – К.: Знання, 2013. – 447 с.
60. Ровенчак І.І. Географія культури: проблеми теорії, методології та методики дослідження: Монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 240 с.

61. Руденко В.П., Руденко С.В. Оцінка природно-ресурсного потенціалу України як основа менеджменту природоохоронної діяльності: Монографія. – Чернівці : ЧНУ, 2014. – 248 с.
62. Свідзінська Д. В. Методи геоecологічних досліджень: геоінформаційний практикум на основі відкритої ГІС SAGA: навчальний посібник. – К.: Логос, 2014. – 402 с.
63. Смаль В.В. Регіональна економічна і соціальна географія. Північна та Латинська Америка: Навч. посібник. – Ніжин, 2014. – 168 с.
64. Смаль В.В. Трансформація господарства постіндустріальних країн: наукові засади суспільно-географічного дослідження. – К.: Київський нац. ун-тет імені Тараса Шевченка, 2011. – 370 с.
65. Смаль І.В. Економічна і соціальна географія України: Навч. посібник. – Ніжин: Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2009. – 287 с.
66. Смаль І.В., Харченко О.М. Соціально-економічна географія світу. Регіони і країни: Європа: Навч. посібник. – Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2013. – 499 с.
67. Територіальна структура господарства і розселення населення в Україні / За ред. В.П. Нагірної – К.: Акад. праці і соц. Відносин Федер. проф. спілок України, 2010. – 280 с.
68. Топчієв О. Г., Мальчикова Д. С. Пилипенко І. О., Яворська В. В.. Методологічні основи географії: Ландшафтна оболонка Землі. Довкілля. Навчальний посібник. – Херсон: «Гельветика», 2018. – 348 с.
69. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: Навч. посібник. – Одеса: Астропринт, 2001. – 560 с.
70. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навч. посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
71. Топчієв О. Г., Мальчикова Д. С. Планування території: Навч. посібник. – Херсон: Грінь Д.С., 2014. – 268 с.
72. Топчієв О. Г., Мальчикова Д. С., Яворська В. В. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики: Навч. посібник. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 372 с.
73. Україна: основні тенденції взаємодії суспільства і природи у ХХ ст. (географічний аспект) / За ред. Л.Г. Руденка. – К.: Академперіодика, 2005. – 308 с.
74. Шаблій О. І. Основи суспільної географії: Підручник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 296 с.
75. Шаблій О. І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії: Монографія. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. – 744 с.
76. Шищенко П.Г., Гавриленко О.П., Муніч Н.В. Геоecологія: теоретичні та практичні аспекти. – К.: Альтерпрес, 2014. – 468 с.
77. Юрківський В.М. Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни: Підручник. – К.: Либідь, 2000. – 416 с.
78. Яворська В.В. Регіональні геодемографічні процеси в Україні: Монографія. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2013. – 384 с.
79. Яценко Б.П. Політична географія: Навч. посібник. – К.: Ін-тут сходознавства НАНУ, 2005. – 134 с.

80. Яценко Б.П., Бабарицька В.К. Країнознавство: основи теорії. Навч. посібник. – К.6 Либідь, 2009. – 312 с.

При підготовці до вступного іспиту доцільно також ознайомитися із публікаціями фахових географічних періодичних видань.

5. Критерії оцінювання додаткового вступного випробування

200-100	Рекомендовано
0-99	Не рекомендовано